

89

Rietveld Rosenberg Otten

Met veel genoegen bieden wij u dit boekje met de historie van ons kantoorpand Oranjelust en de lommerrijke Maliebaan aan. Natuurlijk voldoet onze huisvesting aan alle hedendaagse normen en eisen, maar we hebben geprobeerd de sfeer van weleer te handhaven en zelfs – daar waar nodig – terug te brengen. Zo is er een pand ontstaan met een klassieke uitstraling, op een eigentijdse wijze vormgegeven. Zorgvuldig gerestaureerde ornamenten en moderne kroonluchters, authentieke gewelven en hedendaagse kunst, een speciaal ontworpen trap met verwijzingen naar het vakmanschap van vroeger.

Kortom, ons Oranjelust als symbool voor waar wij als accountants- en advieskantoor, met een historie van 85 jaar, voor staan: degelijk maar op eigentijdse wijze. Klaar voor de uitdagingen van de toekomst met als belangrijkste doel het belang van onze cliënten optimaal te behartigen.

Directie Rietveld Rosenberg Otten

Maliespel
De Maliebaan

Lusthoven
Oranjelust

In oude luister hersteld

'Alles sal reg kom'

Maliespel

De Maliebaan heeft een 'speels' verleden. Haar oorsprong had niet te maken met het verkeer maar met een eeuwenoude vrijetijdsbesteding: het Maliespel. Aan het Franse hof doodden de edelen in de zestiende eeuw hun tijd met dit spel dat zij de naam 'Paillemaille' gaven. Deze naam was afgeleid van de Latijnse woorden pila (bal) en malleus (stok). De Franse edellieden sloegen daarbij een bal heen en terug tussen twee palen door middel van een houten hamer met lange steel, een fluwelen handvat en ijzer op het slagvlak. Onderweg moest de bal ook nog onder een klein poortje door. De speler die in zo min mogelijk slagen de bal weer liet terugkeren bij het eerste paaltje wachtte de eeuwige roem. De Nederlandse gegoede burgerij nam in deze tijd veel over van de Franse elitecultuur en het was dan ook niet verwonderlijk dat dit aan het hof ontstane spel al snel overwaaide naar de lage landen.

De Maliebaan

'cieraet' van de stad

Utrecht legde in 1637 even buiten de stadmuren haar eigen 'mailliebaan' aan. Het jaar ervoor had de Domstad een universiteit gekregen en deze baan was bedoeld om het leven van Utrechtse studenten wat te veraangename. Vooral voor de studenten bleek het een groot voordeel dat ze er na de inspanningen van het spel konden genieten van goedkoop bier en wijn, omdat hierover buiten de stad geen accijns hoefde te worden betaald. Naast 'cieraet' diende de baan ook 'tot exercitie ende vermaeck van hare inwoonders ende die geene, dewelcke de academie alhier frequenteren'. Voor de bouw van de Maliebaan had het vroedschap (stadsbestuur) veel geld over. De stad stelde de grondeigenaren schadeloos, kocht de herberg 'Gulden Vlies' op als woning voor de aangestelde 'maliemeester' en betaalde de aanleg van de baan.

Het uiterlijk van deze spelbaan is bepalend geweest voor het huidige uiterlijk van deze straat. De baan bestond uit een rechthoekige bak met houten schuttingen aan de zijkanten. De lengte hiervan was maar liefst 740 meter. Op het hout stonden strepen en cijfers om de fanatieke maliespeler te vertellen hoe ver hij de bal had geslagen. Naast de Maliebaan plaatste het Utrechtse vroedschap 1200 lindebomen en 900 iepen voor het behoud van het landelijke karakter van de omgeving en ook vandaag de dag staan er nog steeds drie rijen bomen aan beide zijden van de kaarsrechte weg.

Vanaf de aanleg van de Maliebaan waakte Utrecht over het beschaafde karakter ervan. Alleen de Maliemeester in het Maliehuis mocht daarom drank verkopen aan de bezoekers om zo drankoverlast te voorkomen en daarnaast zijn inkomsten te garanderen. Ook zette het vroedschap geldstraffen op het vernielen of vervuilen van de baan en zijn omgeving. Dit belette niet dat loslopend vee en paardenwedlopen de zandpaden rond en op de Maliebaan vernielden.

Op 23 februari 1750 verbood het vroedschap daarom 'allen en een iegelijk van nu voortaan met enige paarden, ossen, koeien, varkens, schapen of andere beesten daar over te drijven, jagen, weiden, leiden of op laten gaan, zonder echter hieronder te verstaan heren die voor vermaak te paarden rijden'. Vanaf toen mochten dus alleen nog adellijke lieden de Maliebaan vernielen. In de loop van de achttiende eeuw speelde bijna niemand het Maliespel nog. De baan werd steeds meer gebruikt als 'paradebak' voor gegoeden te paard en vele Utrechters wandelden in deze landelijke omgeving. Later mochten ook gewone burgers hun kunsten te paard tonen. Eind achttiende en begin negentiende eeuw organiseerde Utrecht harddraverijen op de Maliebaan. Ook werd er door militairen geoefend: niemand minder dan Napoleon hield bij een bezoek in Utrecht een militaire parade op het voormalige maliespeelterrein. Omstreeks deze periode verwijderde men de inmiddels volledig verrotte houten schotten van de oude spelbaan.

Lusthoven

Lusthoven van welgestelde stedelingen

Vanaf het ontstaan van de spelbaan kochten rijke Utrechtse burgers grond rond dit terrein. Voornamelijk deden ze dit als belegging, maar veel mensen gebruikten het als pleziertuintje. Deze pleziertuintjes groeiden in veel gevallen uit tot lusthoven met prachtige tuinhuisjes en wandelpaden, theekoepels, beelden en een overdaad aan bloemen. Deze tuinhuisjes groeiden soms zelfs uit tot complete buitenhuizen, hoewel in de zeventiende en achttiende eeuw nauwelijks permanente bewoning plaatsvond. De beroemde Franse filosoof René Descartes verbleef in de jaren dertig van de zeventiende eeuw een korte periode in een dergelijk buitenhuis op de plek waar zich nu nummer 36 bevindt.

De welgestelde stedelingen bouwden hun tuinhuisje vaak zo dicht mogelijk bij de Maliebaan, om de actie van het Maliespel zo goed mogelijk te kunnen volgen. Toen dit de doorgang steeds meer belemmerde en irritaties opleverde, bepaalde Utrecht in 1730 dat er een wettelijk verplichte afstand moest zijn tussen de eerste rij bomen en de tuinhuisjes.

Speelhuisjes, waar de spelbenodigdheden werden opgeslagen, mochten volgens de nieuwe wet iets dichter bij de baan staan. Op de grond waar deze huisjes stonden, mochten later ook woonhuizen worden gebouwd. Deze huizen stonden dus dichter op de speelbaan dan de wettelijk verplichte afstand voorschreef. Dit verklaart de karakteristieke ongelijke gevellijn aan de zijden van de huidige Maliebaan. Na 1800 vestigden steeds meer sociëteiten zich in dit buitengebied en in de tweede helft van de negentiende eeuw ging een groeiend aantal buitenlucht-liefhebbende stedelingen de Maliebaan permanent bewonen. Deze waren vaak van goede komaf: in 1885 woonden er volgens de statistieken 21 adellijke families, waarvan de meeste hoge functies bekleedden. In datzelfde jaar werd een deel van de Maliebaan bestemd voor fietsers en kreeg daarmee het eerste fietspad van Nederland. Het landelijke karakter verdween stukje bij beetje door de populariteit van de Maliebaan. Uiteindelijk maakte het in de twintigste eeuw definitief plaats voor een gesloten bebouwing van statige herenhuizen.

Oranjelust

Al in de zeventiende eeuw stond er een landhuis op het huidige grondgebied van villa Oranjelust. Toen de eigenaar het landhuis in 1767 verkocht, werd Oranjelust omschreven als een pleziertuin, die oorspronkelijk bestond uit twee tuinen en drie hoven. In deze grote pleziertuin stond naast het buitenhuis een koepel en een oranjerie, waarin men pronkte met dure en exotische bomen uit verre landen. Doordat het landgoed vier jaar later weer werd verkocht, krijgen we een beeld van hoe het er toentertijd uit heeft gezien. In de verkoopakte staat namelijk dat bij de koop was inbegrepen: twee hardstenen vazen op de toegangspoort, tuinbanken, bloem- en tuinstokken en een beeldje dat op één van de tuinhuisjes hoorde te staan.

Het prachtige huis met nummer 89 waar Rietveld Rosenberg Otten gevestigd is, stamt uit 1826. Het deftige pand werd gebouwd ter hoogte van de eerste rooilijn en bezit een eigen oprijlaan, in tegenstelling tot de andere panden aan de Maliebaan, die zich vandaag de dag direct aan het voetpad bevinden. De rentenier Jan A.P. de Vree gaf opdracht tot de bouw. Op 28 maart 1826 werd de eerste steen van het in vroegnegentiende-eeuwse renaissancestijl gebouwde Oranjelust gelegd.

A decorative architectural element, possibly a scrollwork or floral ornament, rendered in a light yellow/gold color. It features intricate carvings of leaves and scrolls, positioned on the left side of the page, partially overlapping the text area.

Familie De Vree leefde in goeden doen, zo blijkt uit de hoeveelheid personeel dat naast de familie het huis in 1830 bewoonde. Ook bezat De Vree achter zijn huis een brede en diepe 'tuin'. Tuin staat hier tussen aanhalingstekens omdat het meer deed denken aan een park dan aan een tuin zoals we die vandaag de dag kennen. 1874 was een tragisch jaar voor de bewoners van Oranjestad: direct achter het huis kwam een spoorlijn te liggen die het park lossneed van de villa. Ze bedongen nog wel succesvol 'het recht van overgang'. Ook de latere bewoner Paul Kruger mocht aan het begin van de twintigste eeuw nog rechtmatig het spoor oversteken.

'Alles sal reg kom'

Paul Kruger, onder zijn volgelingen ook bekend als 'Oom Paul', vocht praktisch zijn hele leven voor de onafhankelijkheid van de Zuid-Afrikaanse Republiek (Transvaal). De Engelse regering beloofde rond 1850 dat de boerenstaten Transvaal en Oranje-Vrijstaat onafhankelijk mochten worden. Toen in deze gebieden goud en diamanten werden gevonden trok Groot-Brittannië deze belofte razendsnel in. Vervolgens brak de Eerste Vrijheidsoorlog (1880-1881) uit, waarin Kruger een leidende en succesvolle rol speelde. In 1883 bracht hij het dan ook tot President van Transvaal en dit bleef hij tot het einde van de Republiek in 1902. In de Boerenoorlog (1899-1902), ook wel Tweede Vrijheidsoorlog genoemd, stelden de Engelsen zich ten doel de onafhankelijkheidsaspiraties van de boeren voor eens en voor altijd de kop in te drukken. Voordat ze Kruger in handen konden krijgen, vluchtte hij met behulp van een door koningin Wilhelmina aangeboden oorlogsschip naar Europa. Op het 'oude continent' wilde hij bij verschillende landen pleiten voor de Zuid-Afrikaanse zaak.

Via wat omzwervingen belandde hij op 11 december 1901 in villa Oranjest. Nederland voelde zich toen nog erg betrokken bij het lot van de van oorsprong Nederlandse boeren in Zuid-Afrika. Daarom onthaalde Utrecht Paul Kruger met een door de autoriteiten bijgewoond officiële plechtigheid. In de linker benedenvleugel van Oranjest leefde de president een teruggetrokken bestaan. Hij ging zo nu en dan naar de gereformeerde Oosterkerk en hield zoveel mogelijk contact met zijn legerleiding in Transvaal. Ook wisselde hij in de villa zo nu en dan van gedachten met een delegatie van vertegenwoordigers van de Boerenrepublieken.

Het dieptepunt van Krugers politieke carrière beleefde hij tijdens zijn verblijf in Oranjestad. Op 31 mei 1902 gingen de Zuid-Afrikaanse republieken ten onder met de 'Vrede van Vereeniging', waarmee de boeren de strijd tegen Engeland staakten. Zelfs op Oranjestad werd de Transvaalse vierkleur gestreken, wat voor Paul Kruger ongetwijfeld een droevig moment moet zijn geweest. Hij verliet het huis op 16 oktober 1902 om, vanwege een zwakke gezondheid, in Zwitserland te gaan wonen. Daar stierf hij in 1904. Zijn begrafenis in Pretoria was er volgens een aanwezige één 'soos daar nog nie in Transvaal, ja in Suid-Afrika plaasgevind het nie'. In 1961 verbrak Zuid-Afrika op de symbolische datum 31 mei zijn banden met Engeland. Daarmee kwam de door Paul Kruger gedroomde onafhankelijkheid alsnog tot stand. Zijn lijfspreuk 'Alles sal reg kom' bleek dus zeer toepasselijk.

In oude luister hersteld

Na Krugers vertrek naar Zwitserland werd Oranjelust weer verhuurd aan andere particulieren. De huurba-zin van Paul Kruger, mevrouw Gerarda Justina van Driel-Mulder, verkocht het pand in 1904. In 1923 vestigde de christelijk-gereformeerde kweekschool 'Rehoboth' zich aan de Maliebaan 89. Tijdens de oorlog werd deze school uit het pand gezet door de Duitse bezetters. Zij vorderden Oranjelust en hielden er flink huis. Na de oorlog betaalde de Nederlandse regering het herstel van het gehavende pand. Daarna bleven de leraren van Rehoboth er tot 1962 lesgeven. Toen barstte de school uit haar voegen door een jaarlijks sterk toenemend aantal leerlingen. Rehoboth verhuisde en Superfosfaatfabriek Albatros nam het stukje over door het pand om te bouwen tot kantoorpand. Albatros schilderde het woord 'Rehoboth' over en bracht 'Oranjelust' weer aan op de gevel.

In 1973 werd Oranjelust aangewezen als monument. Volgens de gegevens van De Rijksdienst voor Monumenten is er daarna tot 2006 geen groot onderhoud gepleegd, waardoor het gebouw in verval raakte. In samenspraak met De Rijksdienst en de eigenaar renoveerde Rietveld Rosenberg Otten het slecht onderhouden monument in zoveel mogelijk oorspronkelijke negentiende-eeuwse stijl. Zowel aan de binnen- als buitenkant werden ornamenten hersteld of gereproduceerd. De buitenkant is zoveel mogelijk geschilderd in de oorspronkelijke kleurstelling. Op 15 juni 2007 werd de in oude luister herstellde villa feestelijk geopend. Na een boeiende en eeuwenlange geschiedenis is Oranjelust aan de Maliebaan klaar voor een succesvolle toekomst.

Literatuurlijst Maliebaan

Het Utrechts Archief

De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

Beumer, Louis, *Geschiedenis van de Maliebaan* (Utrecht 1970).

Braak, K., *Het Krugerhuis te Utrecht en de Krugerherdenking* (Amsterdam 1965).

Bruin, R.E. de, *Twintig eeuwen Utrecht. Korte geschiedenis van de stad* (Utrecht 1999).

Chapel, Frank, *Het fluwelen handvat. Gedichten en notities over de Utrechtse Maliebaan* (Utrecht 1991).

Perks, W.A.G., *Geschiedenis van de Maliebaan* (Utrecht 1970).

Wilmer, C.C.S., *Buitens binnen Utrecht* (Vianen 1983).

Zijlstra, Bonica red., *Historische reeks Utrecht, Deel 11. Parken in Utrecht. De geschiedenis van de Utrechtse stadsparken* (Utrecht 1988).

Colofon

Concept: Studio Bas van der Heide, Soest

Fotografie: Bas van der Heide

Auteur: Michiel Ytsma

Druk: Budde Grafimedia

Rietveld Rosenberg Otten

Postbus 160 3500 AD Utrecht Maliebaan 89 3581 CG Utrecht
Tel. 030 2324020 Fax 030 2324035 info@rro-accountants.nl
www.rro-accountants.nl